

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/124855,Halina-Szwarc-Konspiratorka-na-volksliście.html>

„ZATWIERDZAM”
..... 195..... r.

ARKUSZ REJESTRACYJNY
rozpracowywanego w sprawie *agencjonalno-grupowej „Meduza”*
(agenturalnej grupowej) (agenturalnej grupowej)
Nr ..... Kryptonim *„MEDUZA”*
o zabarwieniu *Rapiępowskim*
imię ojca *Bruceity*

1. Nazwisko i imię *SZWARC Halina*
imię i panieńskie nazwisko matki *Maria*

2. Data urodzenia *5.6.1903r.* 3. Miejsce urodzenia *Łódź*

4. Narodowość *Polska* 5. Obywatelstwo *Polskie*

6. Przynależność partyjna *bezpart.* 7. Wykształcenie *wysze*

8. Pochodzenie społeczne *robotnicze*

9. Miejsce pracy i zajmowane stanowisko *Dier. Woj. Doradzi Chorob*
terapeuty w Poznaniu

10. Stan rodzinny *usiadła*

11. Stosunek do służby wojskowej *rezerwa - podpożyczka*

12. Działalność polityczna:
a) przed 1939 r. *nie brała udziału w życiu politycznym*
b) podczas okupacji *j.w.*
c) po wyzwoleniu *j.w.*

Wzór Nr EO-23

Arkusze rejestracyjne sprawy agenturalno-grupowej krypt. „Meduza” prowadzonej przeciwko Halinie Szwarc (z zasobu IPN)

BIOGRAM / BIOGRAFIA

Halina Szwarc. Konspiratorka na volksliście

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa

Autor: WOJCIECH KUJAWA 05.05.2026

Mimo młodego wieku wstąpiła do Związku Walki Zbrojnej. Początkowo pełniła funkcje łączniczki i kolporterki prasy konspiracyjnej. Na początku 1940 r. na polecenie przełożonych rozpoczęła intensywną naukę języka niemieckiego i wraz z rodzicami – na rozkaz władz wojskowych – przyjęła volkslistę. Pozwoliło

jej to na prowadzenie szerokiej działalności wywiadowczej.

5 maja 1923 r. w Łodzi urodziła się Halina Szwarc – córka Wincentego Kłaba i Marii z d. Włodzimierskiej, która była spokrewniona z niemiecką, spolszczoną rodziną tkaczy Voglów. W okresie międzywojennym uczęszczała do renomowanego łódzkiego Gimnazjum Żeńskiego Heleny Miklaszewskiej, intensywnie ćwiczyła grę na fortepianie, z którym wiązała swoją przyszłość, oraz należała do harcerstwa.

Początek działalności w podziemiu

Po wybuchu wojny mimo młodego wieku wstąpiła do Związku Walki Zbrojnej i przyjęła pseudonim „Ryszard” (potem „Jacek II”). Początkowo pełniła funkcje łączniczki i kolporterki prasy konspiracyjnej.

Na początku 1940 r. na polecenie przełożonych rozpoczęła intensywną naukę języka niemieckiego, a wkrótce została przeniesiona do Kalisza i wraz z rodzicami – na rozkaz władz wojskowych – przyjęła volkslistę. Wykorzystała tutaj niemieckie pochodzenie swojej babci Amandy Vogel. W Kaliszu została warunkowo przyjęta do niemieckiego gimnazjum i wstąpiła do żeńskiego odpowiednika Hitlerjugend – *Bund Deutscher Mädel*. Po uzyskaniu w niemieckiej szkole matury z wyróżnieniem w 1942 r. rozpoczęła pracę w szkole powszechnej w miejscowości Piwonice pod Kaliszem.

Dzięki dużej łatwości nawiązywania znajomości szybko udało jej się pozyskać cenne informacje i przekazać je do Łodzi. Wykorzystali je alianci, którzy w 1943 r. w serii nalotów na Hamburg zniszczyli lokalny przemysł stoczniowy.

Przez cały okres nauki, a potem pracy w szkole Halina pełniła funkcję łączniczki Polskiego Państwa Podziemnego. Kursowała do Zduńskiej Woli, Sieradza, Wielunia i wielu innych miejscowości.

W Piwonicach zamieszkała w jednym domu z Benem Vigrą, szefem *Siedlungsamtu* (urzędu osiedleńczego), który decydował o wysiedleniach Polaków i wywózkach kaliskich Żydów. W jego dokumentacji Halina

odnalazła wiele informacji na temat ruchów wojsk, wysiedleń, produkcji wojennej czy nastrojach ludności, które następnie przekazywała Armii Krajowej.

Halina Szwarc, ok. 1961 r. (fot. ze zbiorów IPN)

Wśród wrogów

W 1942 r. jej dowódca płk Zygmunt Janke „Walter” wysłał ją do Wiednia (formalnie jako studentkę medycyny) z misją nawiązania kontaktów z mieszkającymi tam Polakami i stworzenia komórki wywiadowczej. Chociaż nie udało jej wypełnić tego zadania, Halina doskonale spisywała się jako łączniczka. Co dwa-trzy tygodnie przyjeżdżała do Łodzi i dostarczała do sztabu raporty o sytuacji w Austrii i południowych Niemczech oraz zabierała paczki z gazetami i ulotkami w języku niemieckim, które miały dezinformować wroga i obniżyć ich morale (tzw. akcja „N”).

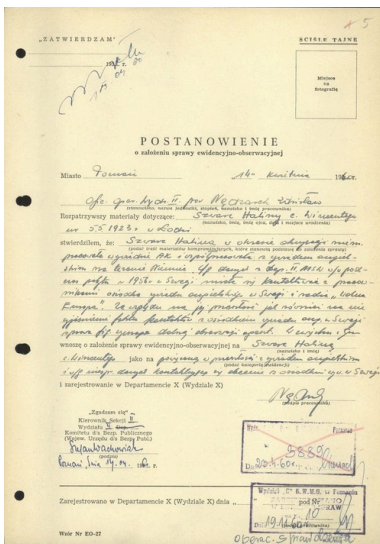
W 1943 r. została przeszkolona z zakresu wywiadu morskiego i wysłana do północnych Niemiec. Wyjazd ten był ściśle związany z masowymi bombardowaniami Rzeszy przez lotnictwo aliantów. W tej sytuacji niezbędne było właściwe wyznaczenie celów, a następnie meldowanie o skutkach nalotów. W Hamburgu rozpoznawała system obrony przeciwlotniczej miasta i identyfikowała cele wojskowe.

Dzięki dużej łatwości nawiązywania znajomości szybko udało jej się pozyskać cenne informacje i przekazać je do Łodzi. Wykorzystali je alianci, którzy w 1943 r. w serii nalotów na Hamburg zniszczyli lokalny przemysł

stoczniowy.

Kolejnym miastem, do którego Halina została wysłana jako studentka medycyny, był Berlin. Przez kilka tygodni pracowała tam w Centralnym Archiwum Medycyny Wojskowej, mając dostęp do danych o rannych i zabitych żołnierzach Wehrmachtu czy rozmieszczeniu jednostek wojskowych wroga.

W maju 1944 r. na skutek wsypy w AK została wraz z matką aresztowana przez gestapo w Łodzi. Nie złamały jej ani tortury, ani ciężkie warunki panujące w więzieniu. Dużym dla niej ciosem było natomiast wywiezienie jej matki do obozu koncentracyjnego w Ravensbrück. Sama Halina została skazana na karę śmierci. Życie uratowało jej wkroczenie Armii Czerwonej do Łodzi 19 stycznia 1945 r. W tym okresie, w styczniu 1945 r., została awansowana na podporucznika.

**Postanowienie o założeniu
sprawy ewidencyjno-
obserwacyjnej na Halinę Szwarz,
14 IV 1960 r. (z zasobu IPN)**

Po wojnie

Po wojnie sąd w Łodzi uznał, że Halina podpisała volkslistę wyłącznie na rozkaz przełożonych z Armii Krajowej. Jednak mimo rehabilitacji nie mogła liczyć na przychylność nowych władz komunistycznych. Zdecydowała się na wyjazd do Poznania i rozpoczęcie tam studiów medycznych. W 1948 r. uzyskała dyplom lekarski Uniwersytetu Poznańskiego.

Chociaż jako studentka nie angażowała się w działalność polityczną, Urząd Bezpieczeństwa – z uwagi na jej działalność w AK – bacznie się jej przyglądał. Od drugiej połowy lat czterdziestych bezpieka zbierała na jej temat informacje i wzywała ją do swojej siedziby na przesłuchania.

Inwigilacja nasiliła się po wrześniu 1956 r., kiedy wzięła udział w sesji Szwedzkiego Towarzystwa Endokrynologicznego w Sztokholmie. Podejrzewano ją wówczas o kontakty z pracownikami Radia Wolna Europa i przedstawicielami angielskiego wywiadu. Przynajmniej do 1962 r. prowadzono na nią sprawy o kryptonimach „Meduza” i „Docent”.

Jako jedna z pierwszych rozpoczęła szerokie badania byłych więźniów obozów koncentracyjnych. W 1956 r. udzielała pomocy lekarskiej osobom rannym w starciach podczas poznańskiego Czerwca.

Niechętna postawa władz komunistycznych miała także wpływ na jej karierę zawodową. W 1951 r. została zmuszona do rezygnacji ze stanowiska asystentki w Klinice Chorób Wewnętrznych Akademii Medycznej w Poznaniu. W związku z tym została lekarzem w przychodni zakładów „Stomil” pod Poznaniem oraz pracowała w poradni chorób tarczycy.

Cały czas prowadziła jednak badania naukowe z dziedziny endokrynologii, z której najpierw obroniła doktorat, a następnie uzyskała habilitację. Jako jedna z pierwszych rozpoczęła szerokie badania byłych więźniów obozów koncentracyjnych. W 1956 r. udzielała pomocy lekarskiej osobom rannym w starciach podczas poznańskiego Czerwca.

Pod koniec lat pięćdziesiątych otrzymała stanowisko docenta w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Poznaniu, potem została prodziekanem tej uczelni.

Kariera zawodowa Haliny nabrała tempa w 1964 r., kiedy przeprowadziła się do Warszawy i podjęła pracę na tamtejszej Akademii Wychowania Fizycznego. W latach 1965–1969 była jej prodziekanem, a w latach 1969–1971 – prorektorem. W 1966 r. uzyskała tytuł profesora. W Warszawie postanowiła zająć się też nową dziedziną medycyny – gerontologią i została w niej uznaną specjalistką. W 1975 r. założyła pierwszy w Polsce Uniwersytet Trzeciego Wieku.

Halina Szwarc, ok. 1975 r. (fot. ze zbiorów IPN)

* * *

Odnaczona została m.in. Orderem *Virtuti Militari*, Krzyżem Walecznych, Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami, Krzyżem Partyzanckim, Krzyżem Kawalerskim, Oficerskim i Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

Halina Szwarc zmarła 28 maja 2002 r. Została pochowana na cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Więcej interesujących materiałów na profilu **Archiwum IPN**

COFNIJ SIĘ